

ЛІТЕРАТУРНА КРИТИКА НА СТОРІНКАХ “СЛОВА І ЧАСУ”

Насамперед хочу найсердечніше привітати читачів “СіЧі” з ювілеєм, адже наш науково-теоретичний журнал, безперечно, найавторитетніший у сучасному культурному просторі, не одного молодого науковця “вивів” у люди, а щодо людей мого покоління, які пройшли через аспірантуру та докторантуру Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАНУ, то він органічно влився в долю кожного, забезпечуючи тяглість української духовної традиції. Її розвивають наші аспіранти й докторанти, яких охоче підтримує часопис. Тому до “СіЧі” тягнеться все молоде (і не лише молоде) наукове козацтво, а також жіноцтво, мовби спростовуючи історичний стереотип, що “СіЧ”

не приймає жінок. Навпаки, приймає дуже радо.

У цих коротких замітках годі дати вичерпну відповідь на питання, яке місце на сторінках “СіЧі” посідає літературна критика, яка її проблематика, форми, контексти тощо. Це можна зробити в монографії, дисертації, низці аналітичних статей, тому тут лише спробуємо окреслити проблему.

Різниця між науковим і літературно-критичним підходом до об'єкта полягає в тому, що історія літератури й теорія літератури пізнають явища ззовні, “безоціночно”, а літературна критика функціонує всередині сфери цінностей і виступає не інструментом пізнання, а регулятором аксіологічних відношень, а це значить, що критики насамперед цікавляться новинками й виступають їх експертами.

У “СіЧі” існує рубрика “Літературна критика”, де в останні роки надруковано низку “оціночних статей”, зокрема про твори художні; це, наприклад, рефлексії Л. Горболіс над романом І. Роздобудько “Ранковий прибиральник”, В. Соболю над повістю Н. Мориквас “Де мій брат?”, Я. Голобородька над прозою Н. Сняданко, І. Борисюк над поезією П. Мідянки (2011 р., № 1); спостереження Я. Голобородька над прозою Дзвінки Матіяш, Н. Гаврилук – над збіркою поезій “Дзвін” І. Нижника (2011 р., № 6); враження Л. Горболіс про роман С. Процюка “Маски опадають повільно” (2012 р., № 8); статтю Б. Пастуха “Психографія у шатах слова” (2013 р., № 3), роздуми Я. Голобородька та Є. Іщенка про поезію Л. Золотоноші (2013 р., № 9), Я. Голобородька про лірику Ліни Костенко (2013 р., № 9) та ін.

Зрозуміло, що літературно-критичні статті виходять за межі рубрики “Літературна критика” й потрапляють в інші, наприклад, у “ХХ століття”. Про цю рубрику варто згадати тому, що під нею були вміщені матеріали, присвячені визначним критикам сучасності. Так, у № 4 за 2012 р. ідеться про життя і творчість Віталія Дончика, і тут у статтях В. Панченка, Л. Скупейка, М. Жулинського, Ю. Мушкетика, А. Дімарова, Я. Гарасима, М. Сулими, Т. Салиги, Г. Токмань, С. Кіраля, В. Поліщука, В. Мацька репрезентовано насамперед трикутник “критика – література – суспільство”, потребу цілісної інтерпретації письменства й естетичні критерії критики, канони та інновації, а власне, чи не головну проблему – як критика сприяє формуванню нової історії української літератури. Це ж саме можна сказати і про № 1 за 2013 р., де також рубрика “ХХ століття” присвячена літературно-критичній діяльності Тараса Салиги й надруковані авторитетні статті М. Жулинського, В. Дончика, Вал. Шевчука, Г. Ключека, М. Слабошпицького, В. Панченка та ін.

Ми значно звузили би проблему, якби не назвали й інші рубрики, такі як питання “Питання теоретичні”, “Час теперішній”, “Логос”, бо матеріали, надруковані під ними, так само безпосередньо стосуються критики, її концептуального апарату та інтердисциплінарних підходів, як слушно наголошує Л. Демська-Будзуляк у своїй статті про масову літературу та канон (2012 р., № 9), бо справжня літературна критика має шукати зв'язки між структурами мислення і структурами вираження, а її головні категорії (метафора, наратив, історія) здатні адекватно прочитати нові художні твори, увійти в художній світ автора й водночас залишитися собою. За останні роки на сторінках “СіЧі” було надруковано низку глибоких статей про творчість шістдесятників, Остапа Лапського, Василя Шкляра, Валерії Врублевської, Степана Сапеляка, Михайла Слабошпицького, Ніни Костюк, Володимира Каліки, Мирослава Лазарука, поезію Миколи Ільницького, лірику поетів 90-х років та ін. Варто простежити загальні риси цих статей: 1) зв'язок з українською філологічною традицією, 2) полемічна скерованість і методологічна розкутість, 3) розгляд тексту в динаміці, 4) системність аналізу.

Зрозуміло, із проблематикою критики пов'язані статті про нові монографії та літературознавчі дослідження, рецензії на нові теоретичні праці, зокрема книжки І. Дзюби, В. Дончика, І. Качуровського, Л. Рудницького, Р. Радишевського, П. Білоуса, М. Кодака, М. Моклиці, М. Гнатюка, І. Бетко, Н. Овчаренко, Ю. Пелешенка, Н. Зборовської, І. Лучука, О. Брайка та ін. Так, А. Ткаченко у своїй рецензії на книжку Л. Рєви про неореалізм (№ 4 за 2012 р.) слушно наголошує, що помітити нову книжку – означає заповнити прогалину в нашій культурі.

У той же час деякі автори, як, наприклад, Юлія Логвиненко у статті про постмодерну рецепцію образу світу (2012р., № 10), слушно пишуть про те, що наше уявлення про письменність в епоху цифрових технологій значно змінилося, бо електронні засоби прийшли не для того, щоб знищити мистецтво й літературу (хоч такий погляд існує), а для того, щоб вивести їх на нову вершину. І літературна критика має сприяти цьому.

У добу глобалізації з'явився новий різновид сучасного письменства – мережева література. Н. Герасименко у статті “Мережева література: нова форма чи зміст?” (2010 р., № 10) завважує, що подібний вид творчості сьогодні виступає як література нових технічних можливостей, бо інтернет (носії текстів) дає авторові низку засобів і прийомів, які на папері недоступні. Тут насамперед варто звернути увагу на нелінійність тексту: за рахунок гіперпосилань читач може самостійно рухатися текстом, дописувати його, ілюструвати, додавати відеосюжет чи аудіофайл. У цьому контексті доречно вести мову і про мережеву критику, яка також щойно формується.

Чи звикли ми до такої поліфункціональності сьогоднішньої літературної критики? Не зовсім. Мені здається, що про таку варіативність критики в сучасному суспільстві “СіЧ” пише переконливо, трактуючи її в контексті еволюції письменства, вимагаючи від критики, щоби вона оперативно виявляла нове літературне явище, об'єктивно оцінювала кожен твір і передавала свої спостереження читацькій аудиторії. Тоді буде неупереджено розкрита специфіка феноменів сучасної літератури, до чого і прагне часопис.

